

Zorg- en adviesteams in het hele land

Nederlands
Jeugd
instituut

In zorg- en adviesteams (ZAT's) werken instellingen voor onderwijs, jeugdzorg en veiligheid samen om kinderen en jongeren met problemen snel goede hulp te bieden. In de periode 2008-2011 moeten er goede ZAT's komen voor alle scholen in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs.

Deze brochure vertelt hoe en waarom.

Daan, 9 jaar, groep 5. Daan is agressief, asociaal en heeft emotionele problemen. Zijn leerprestaties zijn slecht en dat is een groot verschil met vorig jaar. Daan verzuimt vaak en ook thuis heeft hij gedragsproblemen. Zijn moeder is incestslachtoffer, zijn vader zit in de gevangenis. De moeder van Daan weet niet hoe ze met de situatie om moet gaan. Zij heeft snel ondersteuning nodig. Er is onderzoek naar de leerprestaties van Daan nodig.

Wat is een ZAT?

Kinderen hebben recht op goed onderwijs en een veilige en zorgzame omgeving. Soms ontbreekt die omgeving. Leraren en onderwijzers beseffen dan wel dat er iets mis is, maar hebben de kerntaak om goed onderwijs te verzorgen, niet om persoonlijke problemen van leerlingen of hun ouders op te lossen. Professionele hulp is de taak van maatschappelijk werkers, van jeugdartsen of jeugdverpleegkundigen, van jeugdhulpverleners, van leerplichtambtenaren, van politiemensen of psychologen. Sinds enkele jaren werken deze instellingen nauw samen in ZAT's, zorg- en advies-teams. ZAT's zijn ontstaan op initiatief van scholen, gemeenten of provincies en zorgen ervoor dat kinderen en jongeren met problemen snelle en goede hulp krijgen. Ook zetten ZAT's preventieve activiteiten in gang. De meeste scholen in Nederland maken voor leerlingen met problemen en speciale onderwijsbehoeften nu al gebruik van een ZAT.

Hoe werkt een ZAT ?

Wanneer een leerling problemen heeft, is de leerkracht vaak de eerste die het opvalt. Hij brengt de problemen onder de aandacht van de zorgcoördinator op zijn school. Als het om problemen gaat die een relatie hebben met het onderwijs, zorgt de school zelf voor een oplossing. Gaat het echter om een persoonlijk probleem of een probleem in het gezin, dan legt de school het voor aan de professionals van het ZAT.

Mara, 16 jaar, VMBO 3e jaar. Mara verzuimt veel; ze heeft knie- en buikpijn en is vaak moe. Ze trekt zich op school veel terug, droomt vaak weg en is weinig weerbaar. Ze is een einzelgänger. Haar leerprestaties waren goed, maar nemen snel af. Klasgenoten zien haar soms wel op straat als ze ziek is gemeld. Ze woont met haar moeder en oma in één huis. Er zijn financiële problemen en moeder is psychiatrisch patiënt.

Zij bespreken de problemen van de leerling en bepalen de aanpak, in overleg met ouders. De deelnemers in het ZAT leveren zelf hulp, leiden de leerling of ouders zo nodig naar de juiste hulpverlener en geven advies aan de school. Afstemming van onderwijs, zorg en hulpverlening staat daarbij centraal.

Het is de bedoeling dat alle scholen in Nederland binnenkort gebruik kunnen maken van een ZAT. Het speciaal onderwijs neemt deel aan de ZAT's in het regulier onderwijs. Het voortgezet onderwijs streeft naar ZAT's op alle scholen, aangevuld met een zorg- en adviesteam voor samenwerkingsverbanden van scholen. Het middelbaar beroepsonderwijs kent één of meerdere ZAT's per ROC. Binnen het basisonderwijs is het niet haalbaar en zinvol om één ZAT per school te laten functioneren. Daar functioneert doorgaans een (kleiner) zorgteam op de school zelf. Voor complexere problemen is er een bovenschoolse ZAT voor samenwerkende basisscholen. Het speciaal onderwijs neemt deel aan de ZAT's in het regulier onderwijs en werkt binnen het Regionaal Expertise Centrum samen met zorgpartners.

Wat zijn de resultaten?

De afgelopen jaren is onderzocht hoe de ZAT's functioneren. De resultaten van dit onderzoek zijn positief. In het basis- en het voortgezet onderwijs stelden de onderzoekers vast dat de ZAT's steeds efficiënter en effectiever opereren. Wanneer een ZAT goed samenwerkt, worden problemen van leerlingen juist ingeschat en de juiste

stappen genomen om ze op te lossen. Driekwart van alle leerlingen of ouders met problemen in het basis- en voortgezet onderwijs krijgt via de ZAT's hulp of ondersteuning. Het middelbaar beroepsonderwijs is bezig met een inhaalslag. Hier werken de betrokken professionals nog niet overal samen, waardoor leerlingen met problemen niet altijd de beste hulp krijgen. De ontwikkeling van de ZAT's is hier later gestart. Ook vraagt een ZAT in het middelbaar beroepsonderwijs om afstemming met meerdere gemeenten om de deelname van instellingen te verzekeren.

De overheid en ZAT's

Het kabinet wil dat kinderen en jongeren met problemen snel goede hulp krijgen. Daarvoor streeft het naar een landelijke dekking van ZAT's in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs.

Naast de ZAT's draagt een aantal ontwikkelingen bij aan deze hulp: de oprichting van Centra voor Jeugd en Gezin (CJG), de extra aandacht voor veiligheid, passend onderwijs en aanpak voortijdig schoolverlaten. In 2011 wordt passend onderwijs verplicht, is er een landelijk dekkend netwerk van CJG's en zijn er sluitende samenwerkingsafspraken tussen de organisaties in de domeinen onderwijs, jeugdzorg en veiligheid. Het ligt voor de hand dat deze samenwerking voor kinderen en jeugdigen met problemen in de schoolgaande leeftijd, is gebundeld in een ZAT. Daar is immers alle expertise gebundeld. Het kabinet juicht de ZAT's sterk toe. Zo wil het onderzoeken op welke punten successen worden geboekt en op welke punten verbetering nodig is.

Nordin, 20 jaar, ROC niveau 1. Nordin vertoont in de lessen en op de leerwerkplek storend en onvoorspelbaar gedrag. Hij ligt met iedereen in de clinch en gebruikt verbaal geweld tegen docenten. Hij woont bij een broer in en heeft schulden. Hij drinkt soms te veel en gebruikt softdrugs. Z'n schoolprestaties wisselen zeer sterk. De opleiding heeft vermoedens van ADHD. Zij vragen zich af hoe zij hem het beste kunnen ondersteunen en welke extra hulp hij nodig heeft.

Bovendien wil het kabinet de samenwerking tussen de sectoren onderwijs, jeugdzorg en veiligheid opnemen in wetgeving. Om de wederkerigheid van het maken van sluitende afspraken onder regie van de gemeente te versterken, wil het kabinet de deelname van het onderwijs aan de samenwerking in de jeugdketen vastleggen in de onderwijswetgeving.

Belangrijk is de rol die gemeenten gaan spelen. Zij hebben de taak om sluitende afspraken te maken met instellingen die participeren in het ZAT zodat kinderen met problemen snel en goed geholpen worden. Gemeenten krijgen de regie om samen met schoolbesturen ZAT's te realiseren en de afstemming met de rest van de lokale zorgstructuur tot stand te brengen.

Méer en betere ZAT's

De effectieve aanpak en goede resultaten tot dusver zorgen ervoor dat scholen, gemeenten of provincies steeds meer zorg- en adviesteams oprichten. Deelname aan een ZAT is niet vrijblijvend. De meeste instellingen die in een ZAT samenwerken, kennen een wettelijke verplichting om dergelijke taken te vervullen. De ene instelling zorgt voor passend onderwijs, de andere instelling moet de gezondheid van jeugdigen bevorderen en een derde dient te voorkomen dat leerlingen voortijdig de school verlaten. Dat betekent dat elke instelling zelf ook moet investeren in de ZAT's. Vooral van gemeenten wordt de komende jaren veel verwacht. Zij vervullen immers een centrale regierol in de hele jeugdketen.

Landelijk Steunpunt ZAT

De zorg- en adviesteams staan er niet alleen voor. Het Nederlands Jeugdinstituut (in opdracht van de ministeries van OCW en Jeugd en Gezin) geeft samen met onderwijsorganisaties, gemeenten en landelijke koepels van zorginstellingen vorm aan een Landelijk Steunpunt ZAT. Dit steunpunt is beschikbaar voor vragen en ondersteuning op maat van alle professionals die in een ZAT werken of er bestuurlijk of beleidsmatig bij betrokken zijn.

Het steunpunt levert geen blauwdrukken voor de ZAT's, maar verschaft informatie, ideeën, tips en handreikingen. Daarnaast biedt het steunpunt een Kwaliteits- en ondersteuningsprogramma voor ZAT's aan. Dit omvat specifieke activiteiten voor de verschillende bij ZAT's betrokken partijen. Voor de professionals in de vier betrokken onderwijssectoren; primair, voortgezet, middelbaar beroeps en speciaal onderwijs. Voor de bestuurlijk verantwoordelijken voor ZAT's: gemeenten, provincies en schoolbesturen. En voor de (landelijke koepels) van de in ZAT's deelnemende zorgpartners; jeugdgezondheidszorg, (school)maatschappelijk werk, jeugdzorg, leerplicht, enz. Het ondersteuningsprogramma maakt gebruik van het kwaliteitskader voor ZAT's, dat in de afgelopen jaren in nauwe samenwerking met ZAT-locaties en samenwerkingspartners ontwikkeld is.

Hoofdpunten van het programma zijn:

- Kwaliteitsbevordering en professionalisering van ZAT's
- Bevorderen van bestuurlijke samenwerking en borging van afspraken
- Verhogen van de dekkingsgraad van ZAT's
- Samenhang van ZAT-ontwikkeling met aanpak voortijdig schoolverlaten, passend onderwijs, centrum voor jeugd en gezin en de Kwaliteitsteams Veiligheid

Wat kunt ú doen voor Daan, Mara en Nordin?

Zet samenwerking hoog op uw agenda. Bel met het Landelijk Steunpunt ZAT en kijk op www.zat.nl. U vindt er schema's met de samenwerkende partijen per onderwijssector, een kwaliteitskader voor ZAT's, taakprofielen, privacyprotocollen en standaardconvenanten voor het vastleggen van afspraken. Op deze website vindt u ook een overzicht van alle activiteiten, die het steunpunt organiseert.

Landelijk Steunpunt ZAT
Nederlands Jeugdinstituut
Postbus 19221
3501 DE Utrecht
(030) 230 64 81
www.zat.nl
infozat@nji.nl

Tekst: Ralf Bodelier
Foto's: Jan Lankveld, Bettine Neumann

© 2009 Nederlands Jeugdinstituut

Nederlands
Jeugd
instituut

